

Kapitel 7: En nation af mange nationer? – USA's europæiske identitet

Where are your parents from? And your grandparents? Your great-grandparents? Eventually, if the questioner persists, he will find a transplanted root. The 100 percent American is, after all, 100 percent something else (Motto for udstillingen på Smithsonian Institution i Washington i anledningen af USA's 200 års jubilæum i 1976)

USA og Europa

I debatten om Europa understreges det igen og igen, at situationen her er fundamentalt forskellig fra situationen i Nordamerika for 200 år siden, hvorfor det er irrelevant at sammenligne. Der er det uafviseligt rigtige i påstanden, at USA var – og i vid udstrækning stadig er – et land beboet af indvandrere, det Walt Whitman kaldte en nation af mange nationer. Vesteuropa derimod består af forskellige stater, for de flestes vedkommende med rødder i middelalderen og deraf følgende legitimitet i indbyggernes og omverdenens øjne. Mange af dem er ligeledes i vid udstrækning nationalt integrerede. Ganske vist har den moderne nationalitetsforskning påvist, at denne integration først skete i større omfang fra midten af sidste århundrede og i de fleste lande først nåede sit maksimum efter 2. verdenskrig med udbredelsen af de elektroniske medier. Men nu er mange af staterne i Europa blevet integrerede og indbyggerne taler i vid udstrækning de nationale standardsprog. Derfor må en integrationsproces begynde et andet sted og forløbe anderledes end i Nordamerikas forenede stater, hvor de oprindelige britiske kolonier, som gjorde oprør i 1775, alle talte varianter af samme sprog og tilhørte det britiske politiske system.

Derimod er den anden præmis for udsagnet om, at de to situationer er usammenlignelige, at de amerikanske stater ikke er forskellige, men kun varianter af samme fælleskultur, forkert. Ganske vist tror den overfladiske, europæiske besøgende i dag, at hele USA er et stort misk mask af TV, cola og burgers. Men det er kun sandt på den helt udvendige overflade. Denne fælleskultur udspiller sig på de landsdækkende TV kanaler, på highways og i burgerbarerne. Men skaffer man sig et blot lidt dybere kendskab til landet, springer de regionale forskelle i øjnene. Gamle forskelle, der går tilbage til uafhængighedskrigen, såvel som forskelle opstået i løbet af de sidste halvandet hundrede års massive indvandring. Dertil kommer, at selv om statsgrænserne ikke er markerede særligt tydeligt i landskabet, har de stor betydning for den måde, folk lever på. Skattesystemerne er helt forskellige, selv mellem nabostater som Massachusetts og New Hampshire. Hvor den ene har et direkte beskatningssystem, der har givet den øgenavnet Taxachusetts, finansierer New Hampshire en minimal offentlig sektor ved en kombination af ejendomsskatte og spilleafgifter. Og lever i øvrigt efter deisen, hvorfor anlægge en lufthavn, når der er en gratis i nabostaten Massachusetts. Også forhold som spiritusudskænkning, aldersgrænser for kørekort og abort reguleres på vidt forskellig vis.

Eksistensen af disse reelle forskelle mellem staterne indfanges med udtrykket "en republik af mange republikker". Derfor er den føderale amerikanske stats forhistorie heller ikke så

irrelevant for Europa, som det normalt hævdes. Men denne tilblivelseshistorie viser sig til gengæld ved nærmere eftersyn at være forløbet langt mindre retlinet og naturnødvendigt, end den normalt fremstilles. Det var faktisk et "mirakel", at unionen overhovedet blev en union af "forenede stater". Det var således på et hængende hår, at de amerikanske oprørere vandt i oprørskrigen 1776-83, og at det lykkedes at oprette en føderation i. En åben fortolkning af historien viser nemlig, at ikke ret meget var givet på forhånd. De oprindelige 13 stater, der sluttede sig sammen i den første konføderation 1781-89, havde meget forskellige forfatninger. Nogle var aristokratiske, næsten enevældigt styrede af godsejere, mens andre praktiserede direkte demokrati i meetinghouses i de enkelte townships. I 1781 var det omsider lykkedes at få alle enkeltstaterne til at ratificere en fælles forfatning. Denne konføderative forfatning forudså kun et minimum af fælles organer og tillagde ikke disse nogen videre magt, ja opererede ikke engang med et fælles statsoverhovede. Den varede fra 1781 til 1789. Så løst var forbundet, at de færreste udenlandske iagttagere i samtiden mente, at det ville kunne overleve. Staterne stredes indbyrdes om grænsedragninger og om hvem, der skulle have adgang til at ekspandere mod vest. De var ofte på nippet til at komme i krig med hinanden. I forhold til den aktuelle europæiske situation er det især påfaldende, at det bortset fra Rhode Island, der ikke ville være med til noget som helst, især var de små stater, som var tilhængere af føderationen, mens de store var nølende med at opgive deres selvstændighed.

Uanset hvordan man vurderer historien, er det givet, at det var relativt tilfældigt at USA blev én og ikke mange stater, sådan som det tidligere spanske kolonirige i Syd- og Mellemerika udviklede sig. Og derfor er den amerikanske erfaring lang vigtigere for os europæere, end vi normalt tror. Det så meget mere, som det faktisk var i diskussionerne om den nye amerikanske forfatning, at de grundigste overvejelser for og mod føderation og konføderation blev foretaget. En erkendelse af dette kræver imidlertid en grundig diskussion af USA's europæiske natur; en natur, der skyldes, at landet bortset fra den fåtallige indianske urbefolkning og de importerede sorte slaver, blev befolket af indvandrede europæiske bønder. Disse bønder, som havde mistet deres landlige rødder ved transporten over havet blev efterhånden til borgere og industriarbejdere i denne den første nye nation i verden.

Hvorfor hader vi amerikanerne?

Hvorfor afskyr og misunder så mange europæere amerikanerne så meget? For det gør vi jo, især min nu aldrende generation, selv om det altid benægtes, eller rettere bortforklares med alle mulige gode, generelle grunde: anti-imperialisme, anti-multinationale selskaber, anti-racisme, anti-underholdningsindustrifordummelse. Vi er kort sagt altid anti det 'amerikanske', indtil vi selv begynder at gøre ligesådan, hvorefter det bliver, om ikke helt i orden, så i hvert fald normalt. Amerika, eller rettere forestillingen om Amerika som indbegrebet af al modernitet – som jeg her vil kalde 'Amerika' – rummer et umådeligt potentiale for fascination og afsky, især blandt europæiske intellektuelle. Det gælder især for den generation, som voksede op med Vietnam-krigen, de meget udskældte og allestedsnærværende '68'ere'. Vores forældre elskede og beundrede USA som den store befrier fra nazismen og fascismen og som bebuderen af velstand og tekniske goder. Socialdemokratiet havde i 30'erne krævet "plads for alle der vil", men først det økonomiske boom efter anden verdenskrig gjorde det realistisk at udbrede middelklassens livsstil til hele befolkningen. Så sikre var min generation på, at denne nye situation ville vare, at vi fra starten foragtede materielle goder så dybt, at vi kun anskaffede dem, når vi havde brug for dem. Ikke noget med at jage efter dem eller drømme

om dem som i reklamerne. Bare købe dem eller skaffe dem på anden vis uden at lægge vægt på noget så underordnet som penge.

Vi nåede lige at tænde på den unge og charmerende John F. Kennedy med den forfinede, næsten europæiske hustru, Jacqueline. Ganske vist forstyrrede det idealbilledet af ham, at hans Boston-amerikanske var næsten lige så drøvende som de Midtvest-dialekter, vi forbinder med den typiske amerikanske indskrænkethed. Ingen lod sig forstyrre af rygter om, at hele den finkulturelle iscenesætning i Det hvide Hus kun var facade, og at den 'kulturelle' præsident i virkeligheden hadede de kulturarrangementer og al den smagfulde stil i indretningen af Det hvide Hus, som hans kone stod for. Vi vidste heller ikke, at Kennedy-brødrene lå i med enhver kvinde, de kom i nærheden af, Marilyn Monroe inklusive – men havde vi vidst det, er jeg såmænd ikke sikker på, at det egentlig ville have skadet hverken Johns eller Roberts macho-image. De fleste af os glædede sig over, at Cuba-krisen ikke førte til krig, selv om der var en vis tvivl om berettigelsen af USA's totale boycott af Fidel Castros lovende revolution på Cuba. Den begyndende optrapning af det amerikanske engagement i Vietnam var der næsten ingen, som lagde mærke til før skuddene i Dallas. Jeg skal dog ikke undlade at rose mig selv for en forbløffende velinformeret dansk stil, som jeg skrev i 1963 i 2.g om de strategiske landsbyer og de 10.000 amerikanske 'rådgivere' under general Maxwell Taylor, der var en del af Kennedys tunge arv til Johnson. Når jeg kunne sidde ude i provinsen og skrive sådan, må oplysningerne have været relativt let tilgængelige, men noget videre indtryk gjorde de ikke på mange af os, så vidt jeg husker.

Men så tog det fart med den for os europæere usympatiske og brovtende Johnson. Den selvhjulpne millionær fra Texas, som vi fik afbildet med støvler og stetsonhat, når han var på valgturné i hjemstaten eller slappede af på sin ranch. Han var rig og typisk amerikansk. Kennedy var ganske vist også rig, men han havde ikke snavset sig til ved selv at tjene pengene. Han havde arvet dem på god europæisk vis og var systematisk blevet sporet ind på en politisk karriere af faderen Joseph. Kennedy var god nok, Johnson et dumt svin, tror jeg, at vi syntes lige fra starten i min generation. Og vi fik jo hurtigt argumenterne for, at det virkelig forholdt sig sådan med beskrivelserne af fattigdommen, racismen og endelig Vietnam.

Som opvarmning til det store velfærdsstatsprogram, The Great Society, som Johnson i modsætning til den charmerende Kennedy faktisk fik gennem Kongressens besværlige system af checks and balances, offentliggjordes rapporter om fattigdommen i USA. De fortalte, at op mod en tredjedel af den amerikanske befolkning levede under fattigdomsgrænsen. Det var en knytneve lige i øjet på den blåøjede forestilling om amerikanismens middelklasserigdom til alle. Ikke mange besværede sig med at undersøge, hvor stor denne fattigdom reelt var i forhold til den europæiske, før vi konfronterede forældre og lærere med 'sandheden' om det USA, de beundrede kritikløst. Vi tog den amerikanske selvkritik bogstaveligt uden at indse, at den kritiserede en skæv fordeling af en indtægtsmasse, der var væsentligt højere end i andre lande, således at amerikanske 'fattige' nok var fattige sammenlignet med middelklasseamerikanerne, men som en selvfølge havde bil, køleskab, telefon og fjernsyn. Goder som endnu ikke var blevet naturlige dele af en minimumslevestandard i Europa i begyndelsen af 1960'erne. I stedet brugte vi billederne af den uomtvistelige nød og elendighed i sorte slumkvarterer i nordstaternes byer, som en direkte dokumentation af de vilkår, som det store mindretal levede under i denne apoteose af et åndløst middelklassesamfund. Så meget misforstod vi den amerikanske selvkritik, at mange tog

forudsigelser som Khrusjtjovs proklamering på den 22. partikongres i 1961 om, at Sovjetunionen ville overhale USA i produktion pr. indbygger i 1970 alvorligt!

Det samme gjaldt i endnu højere grad for racismen. Jeg skal ikke på nogen måde forsøge at bortforklare eller undskylde den racisme og dårlige behandling af de sorte, der uafviseligt har præget det amerikanske samfund. Men det er fristende at fremhæve, at det netop var amerikanerne selv, der var deres eget samfunds skarpeste kritikere, og at de store racesammenstød fra Little Rock i Arkansas til optøjerne i anledning af busing i Boston og andre store byer i Nordstaterne skyldtes myndighedernes og elitens forsøg på tvinge en formel ligestilling af sorte og hvide igennem på tværs af modviljen i den hvide middel- og underklasse. Samtidig har vi andre i mellemtiden også lært et og andet. Bl.a. at det ikke er helt så ukompliceret at leve i multiracialt og multiethnisk samfund, som humanismens selvudnævnte apostle dengang mente. Det er væsentligt lettere at være mod amerikansk racisme end selv at praktisere en åben dør for alle verdens flygtninge. Kynikere vil endda sige, at hovedgrunden til, at vi ikke var racistiske, var, at der praktisk taget ikke var nogen at være racistiske imod. Men alt det vidste vi danske ikke. Og så kom Vietnamkrigen, og bekræftede alle venstreorienterede i det, de hele tiden inderst havde vidst: at USA er selve inkarnationen af den multinationale kapitalistiske og imperialistiske ondskab.

Fra Malraux og Sartre til Baudrillard

Jeg blev som sagt voksen sammen med hele denne orgiastiske venden tommelfingeren nedad overfor alt amerikansk og var sammen med venstrefløjens i hele Europa et let bytte for en i virkeligheden meget traditionel anti-amerikanisme, som går helt tilbage til de engelske konservatives propaganda i 1770'erne mod de utaknemmelige og ugudelige oprørereovre i kolonierne, som ikke ville være med til at betale for deres eget forsvar. Selv de relativt få af min generation, som fik chancen for at tilbringe et år på high school eller college havde svært ved at vægre sig mod den kollektive psykose, som nåede sit højdepunkt med Jacob Holts naive lysbilledshow og bestseller Amerikanske billeder. Han indsamlede sine fotografier af den amerikanske 'virkelighed' netop i disse år, og det bekræftede i 70'erne titusinder af os danskere i, at vores kritiske holdning til USA var rigtig. Ret beset er det heller ikke spor mærkeligt, da vi jo delte talemåder med hele den kritiske og oprørske amerikanske universitetsungdom, der rebellerede mod krigen i Vietnam og det uretfærdige samfunds hykleri.

Hvad vi ikke så, men næsten ikke kan undgå at se i dag, er, at det især handlede om middelklasseungdommens frygt for at dø i Vietnams jungler. Meget naturligt og meget rimeligt, men ikke specielt 'revolutionært' for andet end den politiske ledelse. Johnson blev tvunget til at undlade at søge genvalg, selv om han havde æren for gennemførelsen af den moderne velfærdsstat. Vi tog alt, hvad de kritiske studenter sagde for pålydende værdi, mens den totale kritik af hele det amerikanske projekt for dem vel især var en følge af den radikale politiske retorik, som meget let får overtaget i åbne politiske situationer. Fra den franske revolution i 1789 og den russiske i 1917 til maj 1968, Iran 1979 ff. og Kampuchea. Proviensboers normale skræk for storbyens farer og fristelser gled sammen med lang tradition for anti-amerikanisme i Europa, som vi ikke var bevidste om. Jeg tænker ikke på engelske supersnobber som Frances Trollope og hendes søn Anthony, der i 1832 og 1860 kommenterede de indfødtes rå og uslebne familiaritet respektløse holdning til "one's betters". Anthony Trollope fandt det ligefrem nødvendigt at advare sine standsfæller om, at aristokrater

risikerede at blive mødt med “beslutsomme fornærmelser fra tjenerskabet”. (Cunliffe 1976). Nej, det er det fascinationsblandede had, jeg tænker på.

Et tidligt eksempel på denne amerikahadske genre er østrigeren Ferdinand Kürnbergers åndrige og giftige såkaldte “amerikanske kulturbilleder” fra 1855, som Max Weber trækker frem i sin redegørelse for Benjamin Franklin i Den protestantiske etik og kapitalismens ånd fra 1905. Kürnberger lader sin “amerikatrætte” hovedperson sammenfatte kapitalismens ånd således: “Af kvæg laver man talg, af mennesker penge” (citeret efter Weber 1905, 28). Max Weber bemærker, at bogen som kunstværk er en noget tvivlsom nydelse. Men som dokumentation af modsætningen mellem på den ene side den tyske mystik fra middelalderen til romantikken og det 20. århundredes reaktionære modernisme, den katolske såvel som den protestantiske, og på den anden side den udfarende, amerikanske pragmatisme, er den uovertruffen. Det kunne være interessant at følge denne ideologiske modsætning mellem amerikansk og tysk modernisme, som den bl.a. gav sig udtryk i forskellige teknologiske visioner i de to lande, og som man kan finde kraftige spor af i Frankfurterskolens hovedværker (Herf 1984). Endnu vigtigere i denne sammenhæng er dog antiamerikanismen blandt franske intellektuelle, fordi den betød så meget for 68-generationen og er mest typisk for den ‘europæiske’ holdning til USA.

I anden halvdel af 1800-tallet havde USA vældig god presse i Frankrig (men da konkurrerede de to stater heller ikke med hinanden). Den radikale republikaner Georges Clemenceau, der opholdt sig i USA mellem 1865 og 1870, understregede de to republikkers fælles revolutionære oprindelse og beundrede vitaliteten i den demokratiske politik i USA. Som bekendt er selve symbolet på den amerikanske drøm, Frihedsgudinden i New Yorks havn, en gave fra det franske folk, stillet op i 1886 og restaureret for en formue i forbindelse med 200 års jubilæet for forfatningen i 1987. Men billedet ændrede sig efter den franske ydmygelse i anden verdenskrig og kommunistpartiets voksende indflydelse blandt de intellektuelle. Et typisk eksempel på dette åndelige klima er den tidlige kommunistiske sympatisør, forfatteren André Malraux. Han havde skrevet om revolutionen i Shanghai og deltaget i den spanske borgerkrig, men sluttede sig under anden verdenskrig til general de Gaulle’s frie franske, fortsatte i det gaullistiske parti, Rassemblement du Peuple Français og blev kulturminister i den femte republik under de Gaulle. Under den kolde krig 5 marts 1948 fremsatte han en “appel til de intellektuelle”, hvori han benægtede, at USA havde nogen andel i verdens kulturelle arv; han anbefalede dog en alliance med landet af taktiske grunde tvunget af den pure nød i form af stalinismens ekspansionisme:

Punkt et: der er ingen kultur i Amerika, som gør krav på at være specifikt amerikansk; det er en europæisk opfindelse Når først Europa er elimineret, vil amerikansk kultur blive til teknisk viden snarere end organisk kultur Det er Europa som stadig forsvare de højeste intellektuelle værdier i verden Hvad er Europas skæbne indenfor den sovjetiske struktur? Den atlantiske civilisation appellerer til og respekterer Europa som en kultur, mens den sovjetiske struktur ser ned på dens fortid, foragter dens nutid og kun vil acceptere en fremtid, i hvilken absolut intet bliver stående af det, Europa engang var Kun i det omfang Europa opgiver sin kultur, kan der argumenteres for eksistensen af en særlig amerikansk kultur til forskel fra vores. (André Malraux “Appel aux intellectuels”, citeret efter Nora 1978, 326).

For Malraux og flertallet af franskmændene med ham eksisterede USA kun som massekultur dvs. film, kriminalromaner og måske William Faulkners dekadente sydstatsskildringer. Men

ikke som 'rigtig' kultur, der kunne konkurrere i franskmændenes bevidsthed med tænkere som Hegel, Heidegger og Marx, der netop blev oversat og importeret på dette tidspunkt.

Jean-Paul Sartre var ikke enig med Malraux om ret meget, men antiamerikanismen havde de til fælles, og selv om det ikke-kommunistiske franske venstre fik nogle vanskeligheder ved at blive ved med at hade amerikanerne, da de Gaulle gjorde antiamerikanisme til officiel fransk politik, dominerede Sartres afvisning af al amerikansk 'simili' og dyrkelse af alt 'ægte' fra den tredje verden – inklusive volden. Sociologen Edgar Morin mente ganske vist i forordet til den franske oversættelse af David Riesman's *The Lonely Crowd* i 1964, at "vi alle er blevet amerikaniserede og derfor har forkastet vores værste foragt for USA" (Nora 1978, 330). Men i konteksten virkede det nu ikke som en særlig uforbeholden anbefaling af USA, eftersom Riesman's hele anliggende, lidt i stil med den senere Christopher Lasch, var at kritisere den selvcentrerede mennesketype, som han mente det moderne, læs amerikanske, samfund producerer.

Den officielle holdning til USA ændrede sig noget under de mere pragmatiske og moderniserende præsidenter Georges Pompidou og Giscard d'Estaing i 70'erne. Men det toneangivende intellektuelle miljø holdt fast for, som et berømt diktum lød, "hellere have uret med Sartre end ret med Aron" (Raymond Aron var den ledende liberale politiske tænker i hele efterkrigstiden). Det blev omsat i praktisk politik, da socialisterne under François Mitterrand i 1981 vandt præsidentposten. Jack Lang blev kulturminister og begrundede sine store og dristige investeringer i kulturlivet med, at det var nødvendigt, hvis Europa skulle bevare sin egen – underforstået overlegne – kultur overfor den amerikanske massekulturs altædende imperialisme. Resultaterne er nu svære at få øje på i dagens Frankrig, hvis ungdomskultur i dag forekommer mindst lige så amerikaniseret som den svenske, vesttyske – og danske. Samtidig har Mitterrand opgivet de Gaulles antiamerikanske udenrigs- og forsvarspolitik.

Faktisk er der sket det, at vi i 80'erne blev vidne til et af de største mentale sporskifter i Europas holdning til USA nogensinde. Det blev foregrebet i slutningen af 70'erne med afviklingen af det marxistiske hegemoni over det intellektuelle liv. De "nye filosoffer" André Glucksmann og Bernard-Henri Lévy fik mest presse, men historikere som François Furet og Pierre Nora og politiske filosoffer som Claude Lefort og Cornelis Castoriadis har måske betydet nok så meget. Det franske billede af Amerika er blevet vendt helt på hovedet i 1980'erne. Den hypersensitive og lynhurtig seismograf, sociologen Jean Baudrillard har sammenfattet den nye fascination af USA som nutidens og fremtidens land i bestselleren *Amérique* (1986). I et interview i *Information* i 1986 i anledning af bogen sagde han dog om sine landsmænds holdning til USA fem år efter socialisternes valgsejr – men på det tidspunkt havde han ganske vist også lige afvist at deltage i den intellektuelle legitimering af socialisternes styre:

Jeg har ikke indtryk af, at der findes nogen speciel interesse for Amerika i Frankrig. Modtagelsen af min bog synes snarere at have vist mig, at der er en slags anti-amerikanisme, som ikke bare er politisk og økonomisk, men også kulturel. Den er blevet styrket under den socialistiske regering siden 1981. Det er dette identitetsløse Amerika, landet der totalt mangler en identifikation, hvor vi arbejder på at skabe en europæisk identitet. Vi vil vende tilbage til "vores europæiske kultur". Derfor bør vi holde os på afstand af denne forurening, mener mange. Der er selvfølgelig mytologi omkring Amerika, amerikansk film og alt det. Den "amerikanske model" står for noget hos alle. Men i Frankrig er der alligevel en traditionel

modstand. Vi er jo landet med den fornemme kultur, mens Amerika er landet med en lav kultur. For mig forholder det sig lige omvendt. At rejse til Amerika er at frigøre sig fra den europæiske kultur. Lidt lige som Rimbaud, der rejste til Abessinien. Jeg søger ikke kulturen, men næsten u-kulturen. Det der fascinerer mig, er præcis, at det er det identitetsløse land.

- Hvad mener De med identitetsløs?

At man ikke søger efter en identitet. Der findes ingen definition på Amerika. Det er et patchwork, et territorium, hvor alle racer blander sig, det er promiskuitetens land, bevægelsens. Det mangler alle de kvaliteter, som hører til identiteten: territorium, stabilitet, kultur, o.s.v.

- Kan man ikke tale om en decentral identitet i Amerika?

Jo, bestemt. Hver race har sine karakteristika og sin oprindelse. Men individernes og gruppernes værdi rivaliserer med promiskuiteteten. Der er en modsætning her. Se f.eks. på den sorte kultur. Det er ikke kun en slavebundet kultur. Det er ikke kun et spørgsmål om racisme. Der findes her styrke og vold, hvor enhver sætter sin egen identitet på spil. Hver race vinder engang imellem i det spil. (Information 2/5 1986, 3).

Det er ikke spor dårligt set, men faktisk beskriver bogen næsten ikke de etniske forskelligheder. Ja i virkeligheden beskriver den ikke meget andet end det, man kan se gennem de tonede ruder i en bil med air condition. Det er smart og seismografisk sikkert i sin negation af Malrauxs og Sartres afvisning af alt amerikansk. Muligvis også rigtigt, selv om det i sin provokation og modsigelseslyst minder en del om en programmatisk sætning hos den første postmodernistiske, amerikanske arkitekt Robert Venturi's bog *Learning from Las Vegas* (1966): "Main Street is almost allright". Det springende punkt er selvfølgelig dette næsten, som Baudrillard har udeladt, men givetvis føler. Ellers ville han vel selv bo i Santa Barbara! Men ny er påstanden overhovedet ikke – ud over, at det er et stykke tid siden, at en europæisk intellektuel har sagt sådan. Det er netop den gamle drøm om USA som indbegrebet af alt det nye, moderniteten eller som her postmodernitetens åbning af alle simulationens rum i første, anden og tredje grad. At det lykkes Baudrillard at sælge sin fascinerede køretur på de californiske freeways som en alvorligt ment analyse, viser kun, at vi stadig ikke ved ret meget om USA. Den er halvt 'europæisk', halvt 'amerikansk' – halvt analyse og halvt fiktion, halvt true og halvt stories, som Frederik Stjernfeldt formulerede det i sin anmeldelse i Information 29/5 1987 med et spil på David (Talking Heads) Byrne's film af samme navn.

Derfor skal Baudrillards bog ikke tages bogstaveligt: er Amerika virkelig sådan? Den handler ikke om USA som sådan, men om en europæisk intellektuels oplevelse af USA. Men i det omfang man tager bogen på dens sociologiske ord – og det er der mange som gør – er den et nyt opkog af forestillingen om 'Amerika' og den amerikanistiske ideologi, som tidsstudieeksperten Frederick W. Taylor, den italienske kommunistiske teoretiker Antonio Gramsci – uden at have været der – bilkongen Henry Ford og præsidenten (og ingeniøren) Herbert Hoover på hver sin – omend unægtelig noget forskellige – måde sagde meget bedre i første del af dette århundrede. Antonio Gramsci var i sine fængselsnotater fra 30'erne en af de første europæere til at erkende udfordringen fra den amerikanske organisering af produktionen. Det kan undre, at det var en italiensk marxist, som først så det moderne i "fordismen" og "taylorismen". Amerikanismen var for Gramsci en livsform, samtidig med at den var en ideologi (som det amerikanske demokrati hos Alexis de Tocqueville i *De la démocratie en Amérique*, 1835-40). Men han understregede dens kontinuitet i forhold til den europæiske civilisation. Som han selv udtrykte det:

Det vi har at gøre med er en organisk forlængelse og en intensivning af europæisk civilisation, som simpelthen har krævet en ny overfladebehandling til det amerikanske klima. (Gramsci, 318).

Den amerikanistiske vision lovede med sin håndfaste lære om produktivitet, ekspertise og optimalisering en udvej fra klassekampens og den sociale polariserings dilemma. Men det er ikke dette USA – der ikke eksisterer mere, hvis det nogen sinde har gjort det – som Baudrillard og mange nyomvendte europæiske intellektuelle har besøgt. De har nok været i USA – mange af dem underviser i perioder på amerikanske universiteter for en meget højere løn og bliver respekteret meget mere end end hjemme. Men det de har set – eller i hvert fald skrevet om – er ‘Amerika’, dvs. den utopiske eller anti-utopiske forestilling, de havde med hjemmefra, hvad enten den nu var negativ som før eller overdreven positiv som nu om dage. Men hvordan er så det ‘rigtige’ USA, det land som jeg antyder at have set og forstået så meget bedre end de andre?

USA's europæiske identitet

For det første er det vigtigt at gøre sig klart, at når alt kommer til alt, består den amerikanske befolkning – eller gjorde i hvert fald indtil midten af dette århundrede – især af europæiske bønder, som blev industriarbejdere i Chicago og Pittsburgh, tekstilarbejdere i New York, eller farmere på prærien. Om den tjekkiske overskudsbefolkning på landet i Bøhmen og Mæhren, slovakkerne i Slovakiet eller slovenerne i Slovenien emigrerede til Wien og begyndte at tale tysk og blev wienere, eller om de tog videre til USA's storbyer kunne være nogenlunde lige meget. Det har historikeren Oscar Handlin skrevet en bevægende bog om med titlen *The Uprooted. The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People* (1951/1973). Der er forsket meget i emnet siden, især efter at etnicitet blev in, og der er nu en vis tendens i forskningen til at lægge mindre vægt på det chock, som overflytningen var for de europæiske bondemasser. Handlins lidt ældre perspektiv forekommer mig imidlertid stadig at være det mest overbevisende ud fra en mentalitetshistorisk betragtning. Om baggrunden for at skrive bogen siger Handlin:

Once I thought to write a history of the immigrants in America. Then I discovered that the immigrants were American history. ... Immigration altered America. But it also altered the immigrants. And it is the effect upon the newcomers of their arduous transplantation that I have tried to study. ... I have tried historically to trace the impact of separation, of the disruption in the lives and works of people who left one world to adjust to a new. These are the bleaker pages of our history. For the effect of the transfer was harsher upon the people than upon the society they entered. ... The immigrants could not impose their own ways upon society; but neither were they constrained to conform to those already established.... The immigrants lived in crisis because they were uprooted. In transplantation, while the old roots were sundered, before the new were established, the immigrants existed in an extreme situation. The shock, and the effects of the shock, persisted for many years; and their influence reached down to generations which themselves never paid the cost of crossing. (Handlin 1951, 3-6).

Det forekommer mig at være et sundt perspektiv at anlægge på det amerikanske samfund. Det er ikke befolket af en særlig stamme, men af mennesker som ‘os’ europæere, hvem ‘vi’ nu end er. At selv de mest ‘typiske’ amerikanere kan have en sådan for os at se på én gang

eksotisk og velkendt baggrund blev tydeligt for mig engang i Praha i midten af 70'erne. Jeg sad på en fortovscafé uden for et af de store, dyre – hvis man overhovedet kan sige, at noget som helst dengang var dyrt i Praha – internationalt indrettede hoteller. Der gik jeg sommetider hen, når jeg blev træt af forplejningen på folkekøkkenerne. Jeg havde været så længe i byen, at fremmedheden ved det slaviske var ved at fortage sig, og følte mig hjemme og meget europæisk verdensmandsagtig. Alfabetet voldte ikke de samme knuder som i Beograd og Sofia, og sproget var næsten hjemligt sammenlignet med det ungarske volapyk, som man nok kan læse, men vanskeligt få mening i. Så der var rart på den solbeskinnede café i september, hvor jeg sad med min *Rude Pravo*.

Men idyllen for den udsendte vesteuropæer blev forstyrret af en drævende knævren fra et rigtigt amerikansk ægtepar to borde væk. Hun havde lilla farvet hår med curlers og hovedtørklæde, han cigar og citrongule, ternede bukser. Kort sagt, så dumme og irriterende, som amerikanske turister altid er, når de invaderer de steder, man regnede med at have for sig selv. Min foragt kendte ingen grænser, indtil manden pludselig henvendte sig på flydende tjekkisk til tjeneren og indledte en lang samtale om familie og venner! Ægteparret, der var i midten af 60'erne, var anden generations indvandrere fra slutningen af den store bølge før 1924. Deres egne børn kan næppe noget andet sprog end Midtvest amerikansk, men selv havde de bevaret et privilegeret forhold til den kultur, som jeg kæmpede så hårdt i grammatiktimerne for at få adgang til. Irritationen og ydmygelsen står klart for mig endnu, når jeg genkalder mig denne og mange tilsvarende episoder rundt om i verden, hvor det pludselig har vist sig, at de 'dumme' og indskrænkede amerikanere har nogle kulturelle kompetencer, der overgår en veluddannet europæers. Og uden at de har måttet arbejde for det! Den oplevelse fik mig til at tænke over den mentale betydning af den enorme europæiske immigration til USA mellem 1860 og 1924.

Når de europæiske bønder rejste ud, var det set fra det enkeltet individs synspunkt største og afgørende skridt at bryde op og dermed løsrive sig fra det lokale landsbysamfund. Dette er påvist med stor sikkerhed af et par generationers forskning i kræfterne bag udvandringsprocesserne. Det gælder selv for lille Danmark, selv om de danske udvandrere normalt skyndte sig forbi de store byer med deres fristelser og farer og slog sig ned på de midtvestlige stepper, hvor de i dag udgør ryggraden i det protestantiske, bigotte, konservative, republikanske farmer-USA, der egentlig fandt Reagan for liberal. Om jordløse landarbejdere og yngre gårdmandsdøtre og -sønner på Randersejnen landede i Randers, Århus, København eller Midtvesten var relativt tilfældigt og bestemt af personkenskaber, reklamer og lignende.

Dette nye syn på udvandringsprocesserne hænger sammen med, at historikerne har ændret opfattelse af, hvornår og hvordan franskmændene blev franske, italienerne italienske og danskerne danske. Der var selvfølgelig allerede i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet snævre eliter, som havde udviklet en tilknytning til bestemte stater og opfattede sig som bærere af et bestemt sprog og en bestemt kultur. Det gjaldt især for de akademiske eliter, som skabte sig en profession ved at udvikle nationale sprog, litteraturer og historier i en sådan grad, at den funktionalistiske retning indenfor nationalitetsforskningen er nået frem til at definere en nation efter eksamensbeviserne rækkevidde og monopol (Gellner 1983).

Men det helt store flertal af bondebefolkningerne levede på landet uden de moderne, hurtige kommunikationsmidler og opfattede sig ikke som tilhørende en nation. De kendte deres egen landsby, var fjender med nabolandsbyerne undtagen dem, hvor de havde handelspartnere,

religiøse fæller eller lignende. Så kendte de deres fyrste eller stat og havde ofte som de russiske bønder overfor 'deres' zar en naiv forestilling om, at hvis han eller i sjældne tilfælde hun bare kendte til deres virkelige situation, ville han hjælpe mod udbytning og misvækst. Denne lokale horisont blev først gennembrudt med industrialiseringen, det vil i langt de fleste tilfælde sige i anden halvdel af 1800-tallet.

Hvis det faktisk forholder sig sådan, at integrationsprocessen selv i de gamle nationstater først kom rigtigt i gang i slutningen af 1800-tallet, er det ikke så mærkeligt, at den nationale bevidsthed kom ret sent til de lande i Øst- Syd- og Centraleuropa, der stillede hovedmassen af immigranterne til USA i de store år mellem 1860 og 1920. Det var altså ikke 'italienere', der forlod deres egen nationstat (den blev først oprettet i 1860), men bønder fra Sicilia eller Calabria. Ja reelt var deres horisont endnu mere lokal end som så og strakte sig ikke ud over Trapani, Corleone eller et andet af de mange små og store landsbysamfund, der præger Syditalien. Og det var slet ikke 'russere' eller 'tjekkoslavakker', der forlod det russiske eller det østrig-ungarske kejserrige, men ukrainsk eller tjekkisk talende småbønder og jordløse. De jordløse bønder havde ikke en særlig 'national' bevidsthed før tidligst omkring år 1900. Så hvis de vandrede ind til en af hovedbyerne i de multietniske imperier Rusland og Østrig-Ungarn skiftede de ubesværet sprog og kultur.

Man kan med den førnævnte, amerikanske immigrationshistoriker Oscar Handlin meget vel argumentere for, at det først var oplevelsen af det rigtigt fremmede USA, hvor der sjældent var ret mange fra akkurat samme egn i nærheden af hinanden, der gav de europæiske bønder en fornemmelse af, at de havde 'nationale' fæller blandt andre tjekkisk-eller italiensk-talende. Ikke at de let kunne forstå hinanden på tværs af de store dialektale forskelle, men folk med et slavisk sprog kunne dog lettere forstå andre slaver, end f.eks. irere eller sicilianere. Tænker man videre i disse baner, bliver det pludselig indlysende, hvorfor det var USA, som insisterede på opløsningen af det multietniske Østrig-Ungarn efter første verdenskrig og foreslog oprettelsen af sådanne kunstige 'nationalstater' som Tjekkosllovakiet og Jugoslavien. Historisk havde tjekker og slovakker aldrig været i samme rige, ikke engang i den fjerneste middelalder. Og det samme gælder for serber og kroater, der endda er skilt af både religion og alfabet. Sammensmeltningen har da heller aldrig fungeret ret godt, og de undertrykte har af og til taget hævn, som slovakkerne under Hitler og efter den russiske invasion i 1968 og kroaterne under anden verdenskrig og efter konføderaliseringen af Jugoslavien i 1974. Men set fra USA gav sammenslutningerne god mening i immigrantgrupperne, og derfor gav de store beløb til deres fæller, efter at de havde fået sig etableret, på samme måde som jøderne i New York og irerne i Boston i dette århundrede har givet og fortsat giver til Israel og IRA. Hvad har det betydet for USA, at flertallet af befolkningen i lange perioder var født i andet land, og at alle bortset fra indianerne har rødder i den ene eller anden indvandrede etniske gruppe, hvoraf det helt overvejende flertal indtil for nylig stammede fra Europa.

Frihedsgudinden lyser igen

Hvert tiende år afholdes folketællinger i USA. Her opdeles befolkningen efter en blanding af uklare racemæssige og sproglige kriterier i hvide, sorte, indianere, hispanics og asiatisk-amerikanske. Især de to sidste grupper vokser nu eksplosivt. Derimod spørges der ikke om etnisk baggrund blandt de 'hvide'. Man anslår normalt, at der findes ca. 15 % af britisk oprindelse mod 13 % af tysk og 8 % af irsk afstamning (Luedtke 1987, 8-9). Hvad har alle disse personer til fælles, hvad gør det rimeligt at kalde dem amerikanere? For det første må

det slås fast, at mange af mennesker eller deres forfædre en, to eller tre generationer tilbage faktisk foretog et bevidst valg om at blive amerikanere. Det kan man ikke sige om indbyggerne i ret mange andre stater i verden. Indvandrerne har demonstreret deres valg ved i fuld offentlighed at aflægge en højtidelig ed på at overholde forfatningen. Eden lyder i al sin 1700-tals pompøse selvhøjtidelighed således:

On oath, that I absolutely and entirely renounce and abjur all allegiance and fidelity to any foreign prince, potentate, state, or sovereignty of whom or which I have heretofore been a subject or citizen; that I will support and defend the Constitution and laws of the United States against all enemies, foreign and domestic; that I will bear true faith and allegiance to the same; that I will bear arms on behalf of the United States when required by law so help me God.

Med den 14. tilføjelse til forfatningen formulerede den amerikanske kongres i 1868 højtideligt retten for alle til at skifte nationalt tilhørsforhold ved deres eget frie valg. Og mellem 1820 og 1924 valgte ca. 37 millioner mennesker fra alle egne af Europa og enkelte kinesere og japanere at blive amerikanere. Ikke uden problemer for dem selv eller uden modstand hos dem, som allerede havde foretaget det samme valg. Selv om retten til fri indvandring var et af de ældste principper i den amerikanske politiske kultur, og der var god plads i landet, efterhånden som det lykkedes at nedkæmpe indianerne, var meningerne stærkt delte. Politisk var det altid præsidenten, som stod for et ønske om fri indvandring. Det skaffede billig arbejdskraft til industrien i Øststaterne og købere til jorden på prærierne. Derimod har Kongressen, især Repræsentanternes hus, der meget mere direkte afspejler holdningerne i befolkningen, tit været behersket af indvandrerfjendtlige følelser. Det kan ikke undre sig. Det var jo de almindelige vælgere, som fik presset deres lønninger ned af indvandrerne, og som skulle bo i de kvarterer, hvor de europæiske bondemasser væltede ind.

I 1850'erne var den vigtigste politiske bevægelse i New England de såkaldte Know Nothings, der ville stoppe indvandringen af katolske irere og tyskere. Deres American Party vandt endog magten i Massachusetts for en enkelt valgperiode. Men så overskyggedes alt af kontroversen mellem Nord og Sydstaterne om slaveriet. Nordstaternes betingelsesløse sejr indvarslede en uhæmmet industrialisering af landet, som overdøvede al modstand mod indvandring, selv af så fremmedartede elementer som katolske syditalienere, russiske jøder og ortodokse ukrainere og hviderussere. Så voldsomt påvirkede indvandringen landet, at katolicismen blev den største enkeltreligion – hvad den stadig er – og de tysktalende stillede forslag om at få tysk gjort til officielt sprog. Den eneste begrænsning af indvandringen var et direkte racistisk forbud i 1882 mod kinesere, som blev presset igennem i Californien af havne- og jernbanearbejdernes fagforeninger. Det var den lille mand, som var i mod, og ham blev der ikke lyttet til før et stykke ind i det 20. århundrede, hvor de nye samfundsvidenskaber med udgangspunkt i datidens dominerende 'videnskabelige' paradigme, racelæren 'påviste' at de mange øst- og sydeuropæiske immigranter ville ødelægge den amerikanske nations 'sunde', angelsaksiske eller germanske kerne.

I 1896 oversteg antallet af indvandrerne fra Syd- og Østeuropa for første gang antallet fra Vest- og Nordeuropa. Og kløften udvidedes. I 1907 kom der 4 fra de nye områder for hver en fra de gamle. Det førte til den såkaldte Johnson-Reed Act i 1924, som trådte i kraft fem år senere. Ifølge den begrænsedes immigrationen til et minimum og kun fra de ønskede 'racerene' områder i Nordeuropa. I 1952 ændredes lovgivningen i ikke-racistisk retning og

først i 1965, midt under optrapningen af Vietnam-krigen, åbnedes igen op med kvoter på 170.000 fra den østlige og 120.000 fra den vestlige halvkugle. Det var endnu et af Kennedys valgløfter, som den foragtede og udskældte Johnson fik gennemført. Siden er disse kvoter hævet til ca. 1 million om året – foruden den illegale indvandring som måske beløber sig til 10 millioner. Sammen med indvandrerne fra Puerto Rico og de tidligere danske Virgin Islands, der kommer ind uden om kvoterne, betyder det, at USA igen er blevet verdens førende indvandringsland. Den samlede immigration i 80'erne anslås til mellem 8 og 9 millioner med en drastisk ændring af den etniske sammensætning af den amerikanske befolkning til følge.

Los Angeles kan her tjene som eksempel. Ikke bare på den meget omtalte hispanisering af USA, men på en ny og hidtil uset raceblanding af globale dimensioner, hvor det især er de uddannede middelklasser fra hele verden, der søger til USA i modsætning til sidste århundrede, hvor det var ubemidlede bondemasser. En typisk beretning er en artikel i tre spalter og med kun et enkelt billede under overskriften "6.000 Line up for U.S. Citizen Oath" (*Los Angeles Times* 29/6 1984) Her fortælles som noget ganske dagligdags om en etnisk sammensætning af dagens ansøgere om statsborgerskab som følger. Næsten tusinde fra Philippinerne, Mexico 890, Vietnam 704, Libanon 110, Storbritannien 126, Israel 62 plus mindre grupper fra Litauen, Zimbabwe og Tanzania. Og alle disse mennesker stillede altså ikke op for at søge om indrejse, men om statsborgerskab (naturalisering) efter at have boet i landet i fem år og aflagt en prøve i engelsk og kundskab om USA. Det har ført til, at halvdelen af indbyggerne i Los Angeles, USA's hurtigst voksende by, i dag består af mennesker af ikke-europæisk afstamning. I 1990 var 1/3 hispanics, ca. 10 % sorte, knap 10 % asiater og under 1 % indianere. Tilsvarende tendenser gør sig gældende mange andre steder fra Texas og New Mexico til Missouri, Illinois og selvfølgelig New York, der snarere er en by i verden end end en amerikansk by.

Det er ved radikalt at ændre det politiske og sociale landskab i Californien, hvor flertallet af indvandrerne fra Asien og de ikke-europæiske dele af Stillehavsverdenen har slået sig ned. Men virkningen kan mærkes alle vegne ikke mindst på universiteterne, hvor unge asiater gør sig stærkt gældende. 1991 var unge af asiatiske oprindelse den største etniske gruppe på UCLA. Så kraftigt et præg har de sat, at lærernes forventninger til asiater ligefrem skaber vanskeligheder for dem, der ikke lever op til standarden. Og det er ved at blive flere, efterhånden som andelen af børn fra ikke-akademiske familier vokser. Flertallet af de personer, som censusbureauet kategoriserer som asiater, kommer fra Filippinerne, Kina, Sydkorea og Indien. Mange af kineserne er kommet via Hongkong, der er vidne til en masseflugt af de bedst uddannede og mest velhavende, efterhånden som overdragelsen til Kina nærmer sig. Ronald Takaki fra Berkeley University offentliggjorde i 1988 den første grundigere undersøgelse af asiaterne, *Strangers from a Different Shore*. Han skrev, at den nye indvandring sammenlignet med de tidligere er usædvanlig. Før var immigranter til USA mennesker, der blev tvunget ud ved overgangen fra en agrar til en industriel økonomi. Bønder og landarbejdere fra Europa blev industriarbejdere i USA' byer. Firsernes og halvfemsernes indvandring er af en helt anden type. Der sker en hastig modernisering af de samfund, de kommer fra. Den er blot ikke hurtig nok til at opsuge alle med en højere uddannelse. Derfor emigrerer de til USA, som er de store muligheders land, hvis man har uddannelse og et netværk til hjælpe sig i gang.

Det påfaldende for en europæisk iagttager er, at der ikke udtrykkes særlig angst for den race- og kulturblanding, der kommer ud af denne indvandring. World Music er in som betegnelse for de nye slag fusionsmusik, og man kan nemt forestille sig opkomsten af en "World Culture" i USA. Men det bliver en verdenskultur i amerikaniseret middelklasse aftapning. Immigrationsmyndighederne diskriminerer ikke efter race, som de gjorde i sidste århundrede, da der blev nedlagt forbud mod kinesisk indvandring til Californien. Derimod diskrimineres efter uddannelse. Kun højt uddannede eller faglærte har en chance. Det er grunden til at USA stadig overhovedet har en industri, selv om dets eget uddannelsessystem ikke magter at uddanne faglærte arbejdere længere. Om den amerikanske kultur vil ændre sig fundamentalt med de asiatiske og de latinamerikanske indvandrere er svært at sige. Trods deres fremmedartede udseende virker de unge asiater mindst lige så 'amerikanske' som andre unge, der er født i landet, når de først åbner munden. Eller lige så lidt. Meget tyder på, at asiater vil glide ubesværet ind i den verdensomspændende middelklassekultur, der udolder sig her. Det er ikke mareridtet fra århundredskiftet med den "gule fare". Problemet for denne nye kultur er de interne klasseskel. De unge fra ældre immigrantgrupper, henvises til et liv som arbejds- og hjemløse, hvis de ikke får en universitetsuddannelse. Det er ofte de i traditionel forstand mest 'amerikanske', der falder igennem. Sorte eller "afrikanske amerikanere", som det nu hedder, er overrepræsenterede blandt hjemløse og narkomaner i storbyerne. Men også et stadigt stigende antal rekrutteres blandt fallerede farmere i Midtvesten. For slet ikke at tale om minearbejdere i West Virginia, hvis repræsentanter i kongressen stædigt bekæmper lovgivningen om renere luft for ikke at miste de sidste jobs i kulminerne.

Trods den aktuelle tale om betydningen af etnisk identitet – af historikeren Arthur Schlesinger i en meget omtalt bog fra 1991 kaldet *The Disuniting of America* – er hovedindtrykket dog stadig, at de forskellige indvandrere er kommet til at ligne hinanden - på godt og ondt. Hvordan er det gået til?

Fra melting pot til salad bowl

For at besvare det spørgsmål skal vi endnu engang tilbage til erfaringen fra den klassiske indvandring. Den var trods alt langt større end de sidste godt tredive år og er så længe siden, at det muligt at vurdere dens langtidseffekter bedre. E.L. Doctorow har i optakten til romanen *Ragtime* fra 1974, givet en intens og hudnær skildring af livet blandt de fattige immigranter i Øststaternes store byer i begyndelsen af 1900-tallet, en oplevelse som er langt mere dækkende for flertallets end de relativt fåtallige lutheranske danskeres erfaringer:

De fleste immigranter kom fra Italien og Østeuropa. De blev sendt i hold til Ellis Island. Og her i et besynderligt udsmykket menneskelager af røde mursten med grå sandstensornamenter (som nu er blevet restaureret og indrettet til museum for resten af de penge, der blev indsamlet til istandsættelse af Frihedsgudinden u.ø.) blev de noteret ned, fik brusebad og blev sat til at vente i aflukker med bænke. De følte med det samme immigrationsfunktionærernes enorme magt. Immigrationsfunktionærerne lavede de navne om, de ikke kunne udtale, og rev folk væk fra deres familier ved at sende dem retur, der var gamle, dem, der havde dårlige øjne, var udskud eller bare så frække ud. Så megen magt var overvældende. Det mindede immigranterne om deres hjemland. De gik ud på gaden og blev på en eller anden måde opslugt af lejekaserne. New Yorkerne så ned på dem. De var snavsede og kunne ikke læse. De stank af fisk og hvidløg. De havde væskende bylder. De havde ingen stolthed og arbejdede for næsten ingenting. De stjal. De drak. De voldtog deres egne døtre. De slog hinanden ihjel en

gang imellem. Blandt dem, der foragtede dem mest var anden generation af irerne, hvis fædre var blevet beskyldt for de samme ting: irske børn trak gamle jøder i skægget og slog dem ned. De væltede italienske gadesælgeres trækvogne.

Hele året rundt kørte vogne gennem gaderne og samlede lig af menneskevrag op. Sent om natten kom gamle kvinder med hovedtørklæde til lighuset for at lede efter deres mænd og sønner. Ligene lå på borde af galvaniseret jern. Fra hvert bord førte et afløbsrør ned til gulvet. Langs kanten af bordet var der en rende. Og i den rende løb det vand, der hele tiden sprøjtedes over ligene fra en hane i loftet. De dødes ansigter var vendt op mod vandstrømmene, som skyllede ned over dem som deres egne tårers ubetvingelige mekanisme i døden.

Men på en eller anden måde begyndte man at høre klavertimer. Man rimpede et flag sammen. Man huggede brosten til gaderne. Man sang. Familien boede i ét værelse og alle arbejdede: Mommi, Pappi og Den Lille Pige med forklædet. Mommi og den lille pige syede knæbukser og fik 70 cents dusinet. De syede fra de stod op til de gik i seng. Pappi tjente sine penge på gaden. Som tiden gik, lærte de byen at kende. En søndag brugte de i vild overstadighed 12 cents til tre sporvognsbilletter og kørte ind til centrum. De gik på Madison Avenue og Fifth Avenue og kikkede på husene. Ejerne kaldte dem paladser. Og det var de, de var paladser. Stanford White havde tegnet dem alle sammen. Pappi var socialist. Han så på paladserne, og han følte sig krænket i sit hjerte. Familien gik hurtigt. Politibetjentene med deres høje hjelme kiggede på dem. På de tomme fortove i denne del af byen brød politiet sig ikke om at se immigranter. Pappi forklarede, at det var fordi en indvandrer nogle år tidligere havde skudt stålmagnaten Henry Frick i Pittsburgh.

Familien kom i vanskeligheder, da en eller anden afleverede et brev, hvor der stod, at den lille pige skulle gå i skole. Det betød, at de ikke kunne få det til at løbe rundt. Mommi og Pappi kunne ikke gøre andet end at følge den lille pige i skole. Hun blev indskrevet og tog af sted hver dag. Pappi vandrede op og ned ad gaderne. Han vidste ikke hvad han skulle gøre. Han var gadesælger. Aldrig lykkedes det ham at finde et gadehjørne, hvor han kunne tjene penge. Mens han var borte, sad Mommi ved vinduet med sin bunke tilskåret tøj og trådte symaskinen. Hun var spinkel og mørkøjet med bølget sort hår, som hun skilte i midten og rullede op i nakken i en knude. Når hun sådan var alene, sang hun stille for sig selv med en høj, sød, tynd stemme. Hendes sang havde ingen ord. En eftermiddag bragte hun det færdige arbejde hen på loftslageret i Stanton Street. Ejeren inviterede hende ind på sit kontor. Han så nøje på tøjet og sagde, at hun havde gjort et godt stykke arbejde. Han talte pengene op og betalte en dollar mere, end hun skulle have. Han sagde, at det var fordi hun så godt ud. Han smilede. Han tog Mommi på brystet. Mommi flygtede og tog dollaren med. Næste gang skete det samme. Hun sagde til Pappi, at hun havde fået mere at bestille. Hun vænnede sig til sin arbejdsgivers hænder. En dag, da de skyldte husleje for to uger, lod hun manden få sin vilje på et tilskærerbord. Han kyssede hendes ansigt, der smagte salt af hendes tårer. (Doctorow, *Ragtime*, 1974, 16-17).

Den socialistiske, jødiske kunstner (Pappi) jager så sin hustru bort og bliver selv ældet på en nat af sorg, hvorefter historien rigtigt tager fat. Så forfærdeligt gik det selvfølgelig ikke for alle immigranter. Men Handlin har nogle tilsvarende, meget indføjte beskrivelser af, hvordan vilkårene og usikkerheden påvirkede mænd, kvinder og børn. De viser, at Doctorow på ingen måde overdriver. Men til slut fik mange af dem arbejde, etablerede sig i tætte, etniske nabofællesskaber, hvor deres børn voksede op og blev integrerede amerikanske industriarbejdere, hvis børn så igen flyttede ud i forstædernes sovebykvarterer i takt med den almindelige middelklassegørelse af arbejderklassen. Eller rettere, sådan husker den

amerikanske myte processen. I virkeligheden skete integrationen i ryk, især i forbindelse med massemobiliseringerne under 1. og 2. verdenskrig. Disse kriges betydning for mobiliteten af landbobefolkningerne og integrationen af industriarbejderne kan ikke understreges nok. For de hvide amerikanere vel at mærke. Først i anden omgang rejste sorte fra Syden nordpå og rykkede ind i de kvarterer, som de jødiske og italienske immigranter forlod. Det gælder kun i mindre grad for New York, hvor Harlem var en sort ghetto helt fra slutningen af 1800-tallet og Washington, der var et samlingssted for sorte helt fra borgerkrigen 1861-65. Men det er tydeligt i byer som Boston, Baltimore, Philadelphia og Chicago. I Boston er det jødiske Brookline i dag blevet en sort ghetto, mens det tidligere italienske North End nu er blevet spansk. Kun South End og Charlestown, hvor irerne har boet siden 1840'erne, er stadig rent irske. Ingen fremmede kommer ind der, først og fremmest ingen sorte, men heller ikke andre etniske grupper er velsete. Det var grunden til, at det netop var i Boston, at det kom til de værste racesammenstød, da myndighederne i 1974 begyndte at gennemtvinge Højesterets kendelse fra 1954 om racemæssig integration i skolerne. Nu går det meget bedre, men 70'erne var en hård tid.

I dag lægger den besøgende ikke straks mærke til den reelle etniske segregering, fordi alle bygninger ser så tilforladeligt, gennemsnitligt amerikanske ud, enten murstenshuse med udvendige trapper eller hvide New England træhuse. Men når man begynder at se nøjere efter, hvem der bor de i enkelte gader, viser det sig, at portugiserne bor i en gade, hvor købmandsforretningerne skiltes på portugistisk og rejsebureauerne annoncerer med fly til Rio de Janeiro. Watertown ved siden af rummer den største koncentration af armenere i verden uden for Armenien. Og sådan kunne man blive ved med en etnisk kortlægning af Boston. Skarp etnisk opdeling er sandheden om den by, jeg i min naivitet troede var hjemstedet for typiske Bostonians af yankee typen, White Anglo Saxon Protestant, WASP. Intet kunne være mere forkert.

Betyder det, at smeltediglen, the melting pot, aldrig skete, som Nathan Glazer og Patrick Moynihan skrev i 1963?

Amerikanerne ligner os – og vi er lige dumme

Forestillingen om the melting pot er så gammel som republikken, selv om selve ordet ikke er det. Den franske nybygger i staten New York J. Hector St. John de Crèvecoeur beskrev i sin berømte, genresættende Letters from an American Farmer fra 1782 det nye amerikanske menneske. USA's tredje præsident Thomas Jefferson, der som ung mand havde været imod indvandring, skiftede mening og formulerede i 1817 hensigten med at holde Amerikas døre vidt åbne således: "To consecrate a sanctuary for those whom the misrule in Europe may compel to seek happiness in other climes" (Kohn 1957, 144). USA skulle blive en universel nation, ikke bare i den forstand at dens grundlæggende principper var alment gyldige, men også i den konkrete forstand, at den skulle være en nation af mange nationer. For at sikre, at disse "nationer" ikke skulle isolere sig for meget fra hinanden, traf Kongressen i 1818 en meget langtrækkende beslutning. Den nedlagde forbud mod, at de irske sammenslutninger i New York og Philadelphia etablerede egne kolonier i Vesten. Den føderale regering ville ikke tillade nationale grupper at etablere egne "homelands" og lagde dermed grunden til den etniske blanding i smeltediglen (Mann 1987, 76). Walt Whitman besang denne blanding i en næsten lige så ofte citeret formulering som Crèvecoeurs. Den findes i prosainledningen til digtsamlingen Leaves of Grass fra 1855:

The United States themselves are essentially the greatest poem. ... Here is not merely a nation but a teeming nation of nations. (Whitman 1855, 5).

Det er en smuk tanke, og hvem har ikke fået den præsenteret i skolen eller set den udfoldet på filmværkstedet og TV? Men blev det realitet? Det synes den etniske revival i 60'erne fra *Black is beautiful*, bogen og TV-serien *Roots* til vedtagelsen af the Ethnic Heritage Studies Program Act i 1972 og den stærke søgning til Black og andre såkaldte "minority" Studies på universiteterne at dementere. For slet ikke at tale om segmenteringen af TV-programmer efter race og kulturel baggrund, der har ført til at sorte foretrækker 'sorte' programmer, mens der laves særlige spanske programmer – og reklamer – for de spanske talende. Så meget kom the melting pot i miskredit, at samfundsforskerne udviklede en ny metafor for det amerikanske samfund, the salad bowl. Det sidste svarer til den frugtcocktail, der i Frankrig og Italien mere racistisk kaldes en macedonia, dvs. en blanding af alt muligt lige som nationaliteterne på Balkan – 'Makedonien' – uden at kontakten mellem stykkerne, uanset hvor små de er skåret, får dem til at blande sig til en fælles masse. Men før vi afskriver begrebet helt kunne det måske være en god idé at følge oprindelsen til betegnelsen melting pot.

Immigrationshistorikeren Arthur Mann har skrevet en fin lille opsats i et festskrift til Oscar Handlin, hvori han følger udtrykkets historie. Det viser sig, at ingen af de klassiske standardværker om det amerikanske sprog forklarer ordet melting pot som andet end en beholder til smeltning af metal eller talg. Først i 1934 dukker det op i Webster's Dictionary, hvor dets betydning angives således: "The United States as a place of amalgamation of races and mores" (Mann 1979, 292). Iflg. Webster's stammer det fra titlen på et meget spillet teaterstykke fra 1908 af den engelske jøde Israel Zangwill med netop denne titel. Stykket foregår i immigrant-New York, dog ikke under helt så desperate omstændigheder som Doctorows skildring. David Quixano, en russiskfødt jøde og Vera Revendal, en russiskfødt kristen forelsker sig i hinanden. På trods af familiens protester beslutter de at gifte sig, indtil de får at vide, at Veras fader, der er oberst i zarens hær, har været personlig ansvarlig for drabet på Davids familie i Kishinov pogromen i 1903. Men det unge par overvinder selvfølgelig hindringerne og får alligevel hinanden i enden. Zangwill går helt over gevind i afslutningsscenen, der foregår på Veras tagterrasse med udsigt over Lower Manhattan på baggrund af Frihedsstatuen i nedgående sol. Davids nye symfoni er netop blevet opført med bragende succes, og de siger stående hånd i hånd:

David: There she lies, the great Melting-Pot – listen! Can't you hear the roaring and bubbling? There gapes her mouth [He points east.] – the harbour where a thousand mammoth feeders come from the ends of the world to pour in their human freight. Ah, what a stirring and a seething! Celt and Latin, Slav and Teuton, Greek and Syrian, – black and yellow – Vera [Softly, nestling to him.] : Jew and Gentile – David: Yes, East and West, and North and South, the palm and the pine, the pole and the equator, the crescent and the cross – how the great Alchemist melts and fuses them with his purging flame! Here shall they all unite to build the Republic of Man and the Kingdom of God. Ah, Vera, what is the glory of Rome and Jerusalem where all nations and races come to worship and look back, compared with the glory of America, where all races and nations come to labour and look forward! (Zangwill 1909).

Stykket blev opført på et vigtigt tidspunkt, netop mens debatten om immigrationen rasede og kongressen havde bestilt en rapport om den i 42 bind – Dillingham kommissionens rapport udkom i 1911. Ingen mindre end præsident Theodore Roosevelt, reformatoren, imperialisten, naturelskeren og storvildtjægeren overværede premieren på Zangwills stykke i Washington D.C. og roste det med ordene “This is the stuff”. Til gengæld dedicerede Zangwill den trykte version til ham. Derefter gik stykket sin sejrsgang over hele USA for i 1914 med tilsvarende succes at blive opført i London. Da Zangwill døde i Storbritannien i 1926, blev han prist som den “moderne litteraturs Disraeli”. Og alligevel var han en typisk outsider i begge sine samfund, en outsider der oven i købet var zionist! Men det kunne han åbenbart godt forene med at prise assimilation i USA. Vokset op i Londons immigrantkvarter blev han selv assimileret og gift med en kristen. Men hans egen “religion” var ateistisk humanisme.

De fleste immigranternes virkelighed var en anden end Veras tagterrace på Manhattan. De levede sammen med folk af deres egen slags – omend ikke nødvendigvis lige fra deres egen egn eller landsby. Det var ganske vist atypisk, at sicilianerne opretholdt så megen kontakt med deres hjemland, at mange af dem følte, de boede i én by med to kvarterer: et kvarter på Vestsicilien og ét i USA. De unge voksede således op i Italien som sicilianere – den italienske stat var endnu slet ikke ved at gøre dem til italienere – giftede sig og arbejdede i USA og så vendte hjem for at dø i deres ‘eget’ land. Atypisk ja, men det var realitet for mange amerikansk italiener. Kontakten med det gamle land forsvandt gradvis efter 1924-forbuddet mod yderligere immigration (USA havde ingen generøse bestemmelser om familiesammenføring) og genopstod først i en ny skikkelse med mafiaen og narkotikahandelen efter 1947. Alligevel holdt ideologien fast. Den unge John F. Kennedy førte valgkamp på den og vandt som den første katolik i det protestantiske USA præsidentværdigheden. Han skrev – eller fik skrevet – en lille bog med den programmatiskke titel, *A Nation of Immigrants*, som udkom kort efter hans død i 1963. Men samtidig var hele hans egen familiebaggrund en benægtelse af the melting pot. John Fitzgerald Kennedy var ufortyndet fjerde generations katolsk irer fra Boston! Ingen smeltedigel i hans årer. Så i den helt bogstavelige forstand havde Glazer og Moynihan ret i, at smeltediglen simpelthen ikke skete.

Nogen har så erstattet den ene smeltedigel med tre, religiøse gryder: en protestantisk, en katolsk og en jødisk. Men så bliver det også nødvendigt at operere med en armensk, en koptisk, en muhammedansk o.s.v. Så er det mere fornuftigt at skelne mellem processer på individplan og samfundsplan og sige, at som individer er de fleste amerikanere overordentligt bevidste om deres etniske oprindelse og gør noget for at pleje den, f.eks. ved at rejse til “det gamle land” og studere kulturarven. Men samtidig lever de fleste af tredjegerationsindvandrerne imellem folk af anden etnisk oprindelse og gifter sig med dem, i hvert fald hvis de tilhører middelklassen, og det gør noget over 60 %, alt efter hvordan man gør det op. Der findes spændende etniske, lokale kulturer rundt omkring: finske skovarbejdere og norske fiskere i det nordligste Michigan, italienere i Brooklyn, armenere i Boston og de er udgangspunkt for nogle af de bedre amerikanske film som den italienske Cher i filmen *Moonstruck*. Men den dominerende livsform er middelklasse forstadssovebyens etnisk og religiøst bevidste, men totalt blandede liv. Det får man et fremragende indtryk af i Harry Kemelmans serie på syv kriminalromaner om rabbiner Small i den fiktive Barnards Crossing syd for Boston.

Læser man den, så ved man hvordan amerikanerne lever, når de lever på moderne, etnisk blandet, men stadig etnisk bevidst 'amerikansk'. Samtidig forstår man også, hvorfor de er så irriterende, når de er udenlands eller forsøger at indrette verden efter deres eget hovede. Vi ligner dem nemlig, eller rettere de er et billede af os, som vi let kunne have været! De repræsenterer på overtydelig måde en bestemt side af det europæiske potentiale. En side, der hidtil ikke har udfoldet sig så frit i Europa, men som der er mange tegn i sol og måne på, vil træde stadig tydeligere frem i takt med moderniseringen – eller postmoderniseringen, hvis man foretrækker den betegnelse. Man kan vende en formulering af den amerikanske sociolog Alan Wolfe: "Amerikanerne er ikke dumme – bare meget anderledes" (Wolfe 1985) på hovedet og i stedet sige: Amerikanerne er ikke så forfærdeligt forskellige fra europæerne – og slet ikke som vi er ved at blive – og heller ikke meget dummere. Eller måske skulle man snarere sige, at vi er lige dumme! Den viden ændrer selvfølgelig ikke en tøddel ved ens egen irritation, men kan være meget god at pakke ned i den europæiske, franske eller danske kuffert, når man rejser ud eller møder fremmede hjemme. Amerikanerne virker irriterende på os, netop fordi de skamløst lever en række af siderne ved "det europæiske" ud for fuld udblæsning.